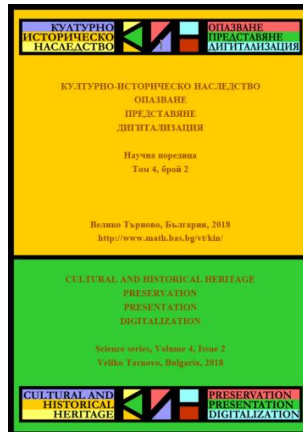

Science series
**Cultural and Historical
Heritage:
Preservation,
Presentation,
Digitalization**
Volume 4, Issue 2, 2018

Editors
Petko St. Petkov
Galina Bogdanova

**Institute of Mathematics and
Informatics, BAS**

RPL “P. R. Slaveykov”
Veliko Tarnovo, Bulgaria

ISSN: 2367-8038
Web: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Научна поредица
**Културно-историческо
наследство:
опазване,
представяне,
дигитализация**
Том 4, брой 2, 2018

Редактори
Петко Ст. Петков
Галина Богданова

**Институт по математика
и информатика, БАН**

РНБ „П. Р. Славейков”
Велико Търново, България

Mirko Robov

**The Concept of Prof. Atanas Bozhkov for the Interior of the
Church “St. Dimitar”**

Pages 11-17

Mirko Robov

Концепцията на проф. Атанас Божков за интериора на църквата „Св. Димитър“

Страници 11-17

http://www.math.bas.bg/vt/kin/files/papers/4_2/01-KIN-4-2-2018.pdf

Материалите в сборника са обект на авторско право.

Разрешение за направа на електронни или хартиени копия на част или на цяла публикация за лично или обучително ползване се предоставя без заплащане, при условие, че копията не са направени или разпространявани с цел печалба или търговска изгода и че копията са съпроводени с това съобщение и пълно цитиране на първата страница. За копиране под друга форма, за препубликуване или публикуване на сървъри се изисква предварително специално разрешение и/или заплащане.

Том 4, брой 2, 2018, ISSN: 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Научни редактори:

проф. д-р Петко Ст. Петков, доц. д-р Галина Богданова

Технически редактори:

гл. ас. д-р Николай Ноев, гл. ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова, гл. ас. д-р Галя Георгиева-Цанева, Паскал Пиперков

© Авторски колектив, 2018

Издание на:

Институт по математика и информатика при Българска академия на науките
Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков”, гр. В. Търново, България
Съюз на учените в България, клон Велико Търново, България

This work is subject to copyright.

Permission to make digital or hard copies of portions of this work for personal or classroom use is granted without fee, provided that the copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that the copies bear this notice and the full citation on the first page. To otherwise reproduce or transmit in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage retrieval system or in any other way requires written permission from the publisher.

Volume 4, Issue 2, 2018, ISSN: 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Editors:

Prof. Phd. Petko St. Petkov, Assoc. prof. Phd. Galina Bogdanova

Copy editors:

Assist. prof. Phd. Nikolay Noev, Assist. prof. Phd. Kalina Sotirova-Valkova, Assist. prof. Phd. Galya Georgieva-Tsaneva, Paskal Piperkov

© Editors, authors of papers, 2018

Published by:

Institute of mathematics and informatics at Bulgarian Academy of Sciences
Regional Public Library “P. R. Slaveykov”, Veliko Tarnovo, Bulgaria
Union of scientists in Bulgaria, Veliko Tarnovo branch, Bulgaria

СЪДЪРЖАНИЕ / TABLE OF CONTENT

Предговор	5
Preface.....	7
Съдържание / Table of Content	9
<i>Мирко Робов</i> , Концепцията на проф. Атанас Божков за интериора на църквата „Св. Димитър“	11
<i>Mirko Robov</i> , The Concept of Prof. Atanas Bozhkov for the Interior of the Church “St. Dimitar”	11
<i>Дмитрий Анатольевич Рытов</i> , Образователные возможности мультимедийных продуктов учебно-методического комплекта по предмету «Музыка» (автор Д. А. Рытов), направленных на сохранение нематериального культурного наследия России	18
<i>Dmitrii Anatolyevich Rytov</i> , Educational Opportunities of Multimedia products of Educational-Methodical Complex on the Subject “Music” (Author D.A. Rytov), Aimed at Preserving the Intangible Cultural Heritage of Russia.....	18
<i>Мария Димова, Детелин Лучев, Десислава Панева-Маринова</i> , Технологии и средства за реализиране на метода „разказване на история“ за представяне на национално културно наследство	30
<i>Maria Dimova, Detelin Luchev, Desislava Paneva-Marinova</i> , Technology and Resources to Implement the Method “Story Telling” for the Presentation of National Cultural Heritage	30
<i>Негослав Събев, Галина Богданова</i> , Дигитална и физическа достъпност на туристическите обекти в България	38
<i>Negoslav Sabev, Galina Bogdanova</i> , Digital and Physical Accessibility of Tourist Places in Bulgaria	38
<i>Светослав Ангелов Косев, Атанас Димитров Марков</i> , Форум за триизмерна и компютърна графика – VISION. Пресечна точка на артистичните среди, образованието и индустрията	59
<i>Svetoslav Angelov Kossev, Atanas Dimitrov Markov</i> , Forum of Three-Dimensional and Computer Graphics – VISION. The Intersection Point of Artistic Circles, Education and Industry	59
<i>Искра Лакова, Любомир Методиев, Камен Каменов, Валери Сачански, Георги Грънчовски</i> , Научното наследство на Геологическия институт при БАН: научни списания, монографии, геоложки карти и колекции.....	67
<i>Iskra Lakova, Lubomir Metodiev, Kamen Kamenov, Valeri Sachanski, Georgi Granchovski</i> , Scientific Heritage of the Geological Institute at the BAS: Scientific Journals, Monographs, Geological Maps, and Collections.....	67
<i>Стоян Капралов, Пенка Иванова</i> , Нестор Марков и неговият принос в обучението по математика през Възраждането	80
<i>Stoyan Kapralov, Penka Ivanova</i> , Nestor Markov and his Contribution to Education in Mathematics During the National Revival	80
<i>Мирко Робов</i> , Църквата „Св. Димитър“ в градоустройствената среда на Търново /12-13 век/	92
<i>Mirko Robov</i> , The Church “St. Dimitar” in the Town-planning Environment of Tarnovo /12-13 Century/	92
<i>Лиана Гълъбова</i> , Предизвикателства на опазването, дигитализацията и представянето на българското църковно материално и нематериално наследство при взаимодействието на секуларизационните и десекуларизационни процеси на XX и XXI векове.....	110
<i>Liana Galabova</i> , Challenges of Preservation, Digitalization, and Presentation of Tangible and Intangible Bulgarian Church Heritage in the Interaction of Secularization and Desecularization Processes of 20 th and 21 st Centuries.....	110
<i>Елена Шатъко</i> , Паспортизация колоколов Гродненской области Беларуси	150
<i>Elena Shatko</i> , Pasportisation of Bells from Grodno Region Belarus.....	150
<i>Галия Тодорова</i> , Отпустителният чин според ръкописите № 48, 50 и 52 съхранявани в Научен архив БАН.....	178
<i>Galya Todorova</i> , Release Rank According to the Manuscripts № 48, 50 and 52 Stored in the Scientific Archive of BAS... ..	178
<i>Виолина Атанасова</i> , Три емблематични индийски личности в българското възприемане на Индия. XX век	193
<i>Violina Atanasova</i> , Three Emblematic for the Bulgarian Perception of Indian Persons. 20 th Century	193

Габриела Ванцарова, Дарина Илиева, Историята на тракийските българи в документи. Култура на паметта	214
Gabriela Vaptzarova, Darina Ilieva, The History of the Thracian Bulgarians in Documents. Culture of Memory	214
Калоян Николов, Ролята на съвременните информационни технологии при запазването на Нематериалното културно наследство	223
Kaloyan Nikolov, The Role of Modern Information Technologies in Preservation of the Intangible Cultural Heritage	223
Марияна Шабаркова-Петрова, Лиана Гълъбова, Поклонничеството на вярващите със специални потребности в сърцето на софийската Света гора – проучване и парадокси на една почти невъзможна мисия днес	229
Mariyana Shabarkova-Petrova, Liana Galabova, Pilgrimage of Believers with Special Needs at the Heart of Holly Mountain of Sofia City – Study and Paradoxes of a Mission Almost Impossible Today	229
Галина Богданова, Николай Ноев, Детелин Лучев, Жолт Ласло Маркус, Представяне на цифрови обекти тип „камбана“ в Интернет базирани приложения: “BellKnow” и “BOOK@HAND Bells”	270
Galina Bogdanova, Nikolay Noev, Detelin Luchev, Zsolt László Márkus, Introducing Digital Bell Objects in Web Based and Mobile Applications: “BellKnow” and “BOOK@HAND Bells”	270
Евгени Коев, Съществувало ли е праисторическо скално светилище в местността „Бел мел“ на Беляковското плато, община Велико Търново?	284
Evgeni Koev, Has There Been a Prehistoric Rock Sanctuary in the “Bel Meil” Area on the Belyakovsko Plateau, Veliko Turnovo Municipality?	284
Публикации по проект „Изследване на математически технологии за анализ на физиологични данни с включване на функционалност за хора със зрителен дефицит“ с номер на договор с фонд „Научни изследвания“ (ФНИ): ДМ 12/3 от 20.12.2017 г.	303
Publications under the Project “Exploration of Mathematical Physiological Data Analysis Techniques with Functionality for People with Visual Deficiency” under the Contract Number with the Scientific Research Fund (NSF): DM 12/3 (20.12.2017)	303
Галия Георгиева-Цанева, Красимир Чешмеджиев, Николай Ноев, Бази от данни за съхранение на физиологична информация – обзор	304
Galya Georgieva-Tsaneva, Krassimir Cheshmedzhiev, Nikolay Noev, Database for Storage of Physiological Information – Overview	304
Галия Георгиева-Цанева, Красимир Чешмеджиев, Създаване на база от данни за съхранение на кардиологична информация	314
Galya Georgieva-Tsaneva, Krassimir Cheshmedzhiev, Creation of Database for Storage of Physiological Information	314

КОНЦЕПЦИЯТА НА ПРОФ. АТАНАС БОЖКОВ ЗА ИНТЕРИОРА НА ЦЪРКВАТА „СВ. ДИМИТЪР“

Мирко Робов

НАИМ-БАН, филиал Велико Търново, България

THE CONCEPT OF PROF. ATANAS BOZHKOV FOR THE INTERIOR OF THE CHURCH “ST. DIMITAR”

Mirko Robov

NAIM-BAS, Branch Veliko Tarnovo, Bulgaria

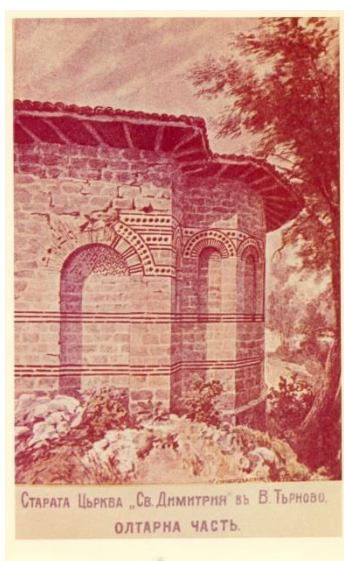
e-mail: mrobov@abv.bg

Abstract: *The article discusses the proposals of Prof. Bozhkov for the restoration of the church “St. Dimitar” and its destiny.*

Keywords: *Archeology, Monuments of Culture, Church “St. Dimitar”*

Резюме: *В статията се разглеждат предложенията на проф. Божков за възтановяването на църква „Св. Димитър“ и тяхната съдба.*

Ключови думи: *Археология, Паметници на културата, Църква „Св. Димитър“*

Фигура 1. Изображение на църква „Св. Димитър“

Два архитектурни паметника в столично Търново са непосредствено свързани със строителната дейност на първите Асеновци. Единият от тях е църквата в югозападната част на Трапезица, издигната от цар Асен I за да приеме пренесените през 1195 г. в Търново мощи на св. Иван Рилски. Другият е църквата „Св. Димитър“ (Фигура 1), в източното подножие на Трапезица, осветена в деня на началото на освободителното движение на Асеновци, коронацията на Петър и ръкополагането на първия църковен глава – архиепископ Василий. Дългата, сложна но и превратна историческа съдба на тази царска църква е свързана с триумфални моменти от зората на Търновското царство; в една или друга степен разрушавана във времето, но винаги връщана към нов живот с достолепието на отредената ѝ съдба, почитана като първата царска църква в столично Търново.

Последният тежък удар върху съхранените през вековете архитектурни останки нанася земетресението от 1 юли 1913 г. Именно тогава са унищожени голяма част от фасадните елементи и декорации, документиран в рисунки, като тази на Обербауер [1] и картината на художника Христо Кабакчиев, както и във фотографии, предшествващи по време природното бедствие. Поради конструктивни причини, върху технологични решения, наложени още при първоначалното изграждане на църквата в края на 12 век, оцеляла единствено олтарната част, със запазените откъм вътрешността живописни останки, както и декоративно-художествените похвати в оформлението на фасадните стени. Именно върху тази основа и върху резултатите от археологическото проучване на църквата между 1971 и 1976 година, стъпва работката на архитектурния проект на арх. Теофилов за пълна обемна реконструкция на архитектурния паметник [2, 3, 4, 5]. Обновлението е завършено в началото на 80-те години, като в навечерието на ознаменуване на 800-годишнината от въстанието на Асеновци, пред проучватели, художници, проектантите, общественици и политици, непосредствено ангажирани с мащабния държавен проект, застава с пълната си сила въпроса с каква функция да бъде натоварен възстановения паметник. Сблъскват се крайности в подходите. Налице са достатъчно оспорвани като целесъобразност примери. Така например, в майката на всички църкви – патриаршеската „Възнесение Христово“ изпод четката на Теофан Сокеров интериора е зъпълнен с художествен разказ върху историята на второто българско царство. Между ангажираните с общонародния комитет дейци циркулира, достоверно или не,

писмо на Председателят на БАН до държавния глава, с идеята да бъдат издигнати няколко царски двореца, идея, която в последните години отново спекулативно се експлоатира, този път във връзка с втората по значимост съставна крепост на столично търново – Трапезица.

В тази ситуация, работна група за интериора на „Св. Димитър“ беше формирана около разработеното от известния изкуствовед проф. Атанас Божков идейно задание. Тази процедура, беше финализирана с художествен проект, дело на проф. Никола Хаджитанев. Всичко това предшествах реставрацията на живописните останки в олтара, извършена от колектив на НИПК, ръководен от Боряна Дживджанова.

Документът на проф. Божков, в обем от 9 стр., е озаглавен „Концепция за решаване на идейно-тематичните и естетически проблеми, свързани с възстановяването на църквата „Св. Димитър“ във Велико Търново“. Той стъпва върху претенцията, не за хипотетична представа за обема и архитектурния образ на църквата, както настоява арх. Теофилов, а за това, че е възстановена именно в своя автентичен вид като църква. Така, в основата на своя подход, проф. Божков поставя строгата логика на декоративната и иконографска система на тогавашните български зографи и техните тематични галерии. „А това означава, че при решаването на всички естетически въпроси, свързани с нейното вътрешно пространство, /както, разбира се и с нейния естериор/ следва да се изхожда само от това, което е реално и характерно за украсата на подобен тип сгради през 12-13 век... всяко отдалечаване от тази линия би звучало като лекомислие и би предало на паметника бутафорен характер. Само при пълно съответствие между това, което днес ще се изобрази по стените и композициите, които реално са били възможни на времето, интериорът ще зазвучи респектиращо и сериозно. Свободните импровизации по линия на тематиката биха породили недоверие не само в средите на запознатите със средновековната естетика, но и във всеки посетител.“

В този смисъл са предложени следните 12 възможности в оформлението на интериора:

- Всички части от наоса, без апсидата с оригиналните фрески, да се покрият с сдва основни тона – синьо /като метафора на предвечното, небесното начало/ и златно /като метафора на небесната светлина и и транскрипция на Божествената енергия, както се е приемало през Средновековието.

- В олтара да се постави ниска каменна преграда, каквито примери са почерпени от някои гръцки и италиански църкви. Чрез реализацията на украса с различни мотиви би могла да се потърси визуална връзка с наследството на Първата българска държава.
- Обединяващо пластично тяло в предолтарното пространство да бъде един мраморен амвон. Той ще носи богата символна информация. Амвонът би могъл да се украси със скулптурни изображения на птици, грифони, лъвове и др.
- Върху северната стена на наоса да бъдат поставени образите на Асен, Петър и Калоян, като ктиторска композиция. Композиционно, Петър и Асен могат да бъдат изобразени държащи в ръце макета на църквата „Св. Димитър“, а Калоян – в поза, която го приобщава към тяхното дело. Така, при влизането си в църквата, посетителят ще обхваща с поглед едновременно ктиторската композиция и амвона.
- Върху южната стена да се изобразят княз Борис I и св. Иван Рилски. Налице са примери на включване на тези две лица в иконографската галерия от най-низкия регистър през 12-13 век. С тези нови и равностойни тематични ударения, интериорът на църквата ще се обвърже още по-плътено с политическия и с религиозния живот на Първата българска държава. Той ще зазвучи и като синтез на обобщени исторически и патриотични представи с непреходен характер.
- В двете ниши, при входа на наоса да се поставят два мраморни свещника. Те трябва да се открояват върху абстрактния златен фон на мозайката. За украсата на самите свещници ще се включат мотиви от българската тератология, а също и хералдични изображения, свързани с владетелите от Втората българска държава.
- Върху златен фон в притвора да се поставят хералдични изображения и монограми на царе и патриарси от 13-14 век. В това помещение да се постави само един мраморен саркофаг, както и една икона. Саркофагът с костите на мъченици, разкрити по време на проведените тук археологически разкопки да бъде със застъклен страничен отвор, през който те да се виждат. В пластичната му украса да се

вложат мотиви от търновската сграфито керамика. Иконата символично ще се свързва с тази на св. Димитър, описана от хронистите на въстанието, внушавала на въстаниците, че Солунския светец е напуснал главния град Солун и неговата църква, за да бъде покровител на освободителното дело на Асеновци.

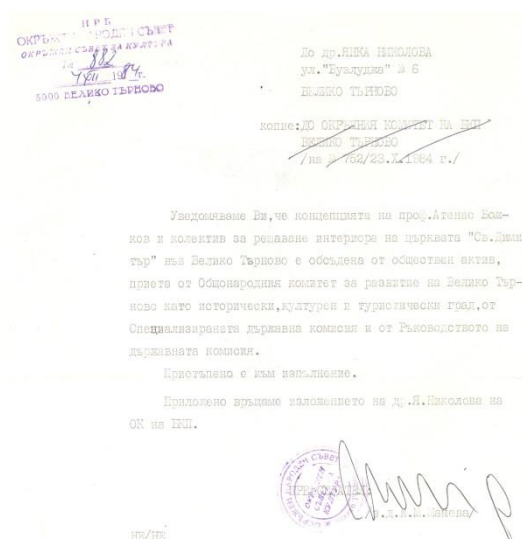
- Върху външната, западна фасада да се изпише св. Димитър, като патрон на храма. Това да стане в тимпана, непосредствено над вратата на храма. За иконографски първообраз да се използва изображението на светеца върху монетите, сечени от цар Иван Асен II /1218-1241 г./.
- Предвид литургичното и естетическото значение на вратите, водещи към наоса на църквата /съответно откъм запад и от юг/, важно е художественото и пластичното им решение. Този проблем трябва да се реши в духа на общата декоративна система.
- Проскомедийна ниша. Тук би могло да се постави изображение на Богородица, за да въздейства и като обобщение на представите за българската майка.
- Светата трапеза в олтара. Предвид нейният евхаристичен смисъл тя би могла да обогати стиловата, историческа и емоционална обогатеност на олтарната преграда и амвона.
- Подовата настилка трябва да се реши, в съответствие с материала, орнаментиката и композициите на еднотипните настилки, установени в Преслав и Великата лавра в Търново. /Тук трябва да отбележим, че установяването на автентичната тухлена настилка в притвора и наоса на църквата „Св. Димитър“, с щемпеловани откъм лицевата им страна кръстове, а също и буквите „А“, „В“ и „Г“, последва като време изработването на въпросната концепция за интериора на храма на Асеновци [6].
- Да се предвиди специално помещение за експониране на всички находки, открити при археологическите разкопки на църквата и на манастира около нея.

Останалите две идеи са свързани с пода на храма и архитектурната среда на църквата, т.е. новооткрития голям столичен манастир.

Видно от уведомително писмо на Председателя на окръжния съвет за култура – Мария Манева, Заслужил деятел на културата, с

изх.№ 882 от 4 декември 1984 г. (Фигура 2), обсъждането на идейното задание е приключено; прието е с решение на Общонародния комитет, от специализираната държанта комисия и от нейното ръководство, както е пристъпено към реализация.

Впоследствие изпълнението на заданието е спряно, след като е оспорено пред ръководството на Комитета за култура, в лицето на зам. Председателя проф. П. Бербенлиев, от ръководителя на археологическите проучвания като несъвместимо с автентичните останки и най-вече поради видимия конфликт с новопочистените фрески в олтара, разположени в два регистъра, както и в олтарните ниши. Закупените вече мозайки са пренасочени.

Фигура 2. Писмо на Председателя на окръжния съвет за култура

Към днешна дата, достатъчно отдалечени от еуфорията на двете грандиозни чествания през 80-те години – 1300-годишнината от създаването на българската държава и 800-годишнината от въстанието на Асен и петър и обявяване на Търново за столица на възобновената българска държава, поставянето на мозайките в интериора на „Св. Димитър“ вероятно щеше да е обект на спорни и противоречиви коментари и оценки. Това не беше допуснато и то от далновидни и отговорни държавници. Видно е от запазените документи. Но всъщност, интериорът на първата търновска царска църква, така и остана недовършен – без декоративна мазилка върху положената основа, без олтарна преграда, без някои безспорни елементи, които щяха да запълнят и обогатят вътрешното пространство на храма.

Литература

1. Genchov, D. Types of Ornaments in Some Medieval Churches in Turnovo. СпНУНК, book 22-23, 1906-1907, с.1-4 (Уста Генчов, Д. Типове от орнаменти по някои средновековни църкви в Търново. СБНУНК, кн.22-23, 1906-1907, с.1-4);
2. Nikolova, Y., Robov, M. The Temple of the First Asens. Veliko Tarnovo, 2005, p.11 (Николова, Я., Робов, М. Храмът на първите Асеновци. Велико Търново, 2005, с.11);
3. Theophilov, T. The architectural image of the church "St. Dimitar". Sat. Glorious in Veliko Tarnovo. С., 1978, pp. 250-251 (Теофилов, Т. Архитектурният образ на църквата "Св. Димитър". Сб. Прослава на Велико Търново. С., 1978, с.250-251);
4. Theophilov, T. Architectural studies of the church of St. Demetrius of Thessaloniki in Veliko Tarnovo. Sat. The Greatness of Turnovgrad. С., 1985, pp. 378 et seq. (Теофилов, Т. Архитектурни проучвания на църквата "Св.Димитър Солунски" в град Велико Търново. Сб. Величието на Търновград. С., 1985, с.378 и сл.);
5. Theophilov, T. Architectural studies of the church "St. Demetrius of Thessalonica". Sp. Architecture, vol. 7-8, 1985, p.34-35 (Теофилов, Т. Архитектурни проучвания на черквата "Св.Димитър Солунски". Сп. Архитектура, кн.7-8, 1985, с.34-35);
6. Robov, M. Signs on bricks from the church of St. Demetrius of Thessaloniki in Veliko Tarnovo. Archeology, 1983, 3, pp. 53-61 (Робов, М. Знаци върху тухли от църквата "Св.Димитър Солунски" във Велико Търново. Археология, 1983, 3, с.53-61).

доц. д-р Мирко Робов

Национален археологически институт с музей при Българска академия на науките, филиал Велико Търново, България

Assoc. prof. Phd. Mirko Robov

National Archaeological Institute with Museum at Bulgarian Academy of Science, Branch Veliko Tarnovo, Bulgaria
e-mail: mrobov@abv.bg

<i>Научна поредица</i>	<i>Science series</i>
<i>Културно-историческо наследство:</i>	<i>Cultural and Historical Heritage:</i>
<i>опазване, представяне,</i>	<i>Preservation, Presentation,</i>
<i>дигитализация</i>	<i>Digitalization</i>
<i>Том 4, брой 2, 2018</i>	<i>Volume 4, Issue 2, 2018</i>

<i>Редактори</i>	<i>Editors</i>
<i>Петко Ст. Петков</i>	<i>Petko St. Petkov</i>
<i>Галина Богданова</i>	<i>Galina Bogdanova</i>

<i>Институт по математика и</i>	<i>Institute of Mathematics and</i>
<i>информатика, БАН</i>	<i>Informatics, BAS</i>

<i>РНБ „П. Р. Славейков”</i>	<i>RPL “P. R. Slaveykov”</i>
<i>Велико Търново, България</i>	<i>Veliko Tarnovo, Bulgaria</i>

ISSN: 2367-8038
Web: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>